

Anniina Honkanen

NUORISORANGAISTUKSEN VÄHÄINEN KÄYTTÖ

NUORISORANGAISTUKSEN VÄHÄINEN KÄYTTÖ

Anniina Honkanen
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma, Oikeus ja hallinto

Tekijä: Anniina Honkanen

Opinnäytetyön nimi: Nuorisorangaistuksen vähäinen käyttö

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2017

Sivumäärä: sivut + liitteet
46+1

Vuonna 2005 koko Suomessa voimaantulleen, nuorille suunnitellun erityisen rangaistusmuodon, nuorisorangaistuksen käyttö on ollut laskussa vuosi vuodelta. Vuonna 2016 nuorisorangaistukseen tuomittiin ainoastaan kuusi nuorta. Nuorisorangaistusta säädettyä tavoitteena oli 100 tuomittua nuorisorangaistusta vuosittain. Nuorisorangaistus on alle 18 –vuotiaille tarkoitettu rangaistus, joka koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävästä sekä työelämään ja työhön perehtymisestä. Nuorisorangaistusta voidaan tuomita neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen.

Työni aiheen sain ollessani ammattiharjoittelussa Oulun syyttäjänvirastossa keväällä 2016. Sain valita aiheen kahdesta ehdotetusta, joista otin itselleni mielenkiintoisemman. Oulun syyttäjänvirasto toimii työni toimeksiantajana.

Opinnäytetyö on toteutettu käyttämällä lainoppia ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty haastattelua, joka toteutettiin kolmelle Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevälle syyttäjälle. Työn pääasiallisina lähteinä on käytetty aiheen kannalta tärkeitä lakeja sekä niiden esitöitä, kuten myös aiheeseen liittyvää kirjallisuutta.

Tässä opinnäytetyössä haluttiin tarkastella nuorisorangaistusta ja selvittää syitä sen vähäiseen käyttöön Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevien syyttäjien näkökulmasta. Työn tarkoituksena oli saada selville, mitä syitä syyttäjät näkevät nuorisorangaistuksen vähäiselle käytölle ja tunnettaanko rangaistusmuotoa syyttäjien keskuudessa sekä pidetäänkö sitä edes tarpeellisenä seuraamuksena.

Toteutettujen haastattelujen mukaan nuorisorangaistus vaatisi toimiakseen muutoksia lakiin. Nykyisellään nuorisorangaistuksen ajatus ja tavoite eivät kohtaa käytännössä rangaistuksen kohderyhmää, 15-17 –vuotiaita nuoria. Nuorisorangaistus koettiin tutuksi ja sen arveltiin olevan kaikkien syyttäjien tiedossa. Syyttäjät kokivat oman roolin nuorisorangaistusprosessissa merkittäväksi, sillä käytännössä syyttäjä on avainhenkilö, jonka tulisi ottaa huomioon nuorisorangaistuksen mahdollisuus syyteharkinnassaan. Nuorisorangaistusprosessia kuvattiin syyttäjävetoiseksi. Nuorisorangaistuksen tulevaisuus nähtiin toivottamana, ellei lakiin tule muutoksia, jolloin esimerkiksi seuraamusmuodon käyttöala kasvaisi. Rangaistusta myös kuvattiin nykyisillä ehdoilla jopa turhaksi.

Asiasanat: nuorisorangaistus, nuorisorikollisuus, yhdyskuntaseuraamukset, seuraamusselvitys, syyttäjä

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, option of Law and Administration

---

Author: Anniina Honkanen

Title of thesis: Minor use of youth punishment

Supervisor: Suvi Röytiö

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2017   Number of pages: 46+1

Youth penalty has been in force in Finland since 2005. The number of penalties for juvenile offenders has been decreasing for many years. In 2016 there were only six sentenced youth penalties in Finland. When the youth penalty was enacted the goal was to have 100 youth penalties per year.

Youth penalty is a special punishment for young people under 18. It consists of surveillance, tasks that enhance social ability to function and also orientation to working life and work. Youth penalty can be sentenced for four months to one year.

Author got the topic of my thesis during professional training at Oulu prosecutor's office in spring 2016. Author got to choose this topic from two suggested ones. Author chose the one which felt more interesting. Oulu prosecutor's office is a principal of my thesis.

This thesis is juridical and the research method was qualitative. Data collection method was interview to three prosecutors at Oulu prosecutor's office. The main sources consist of the law in force, legislative history and literature on the topic.

The purpose of this thesis was to examine the youth penalty and the reasons to why it is used so little from the perspective of prosecutors at Oulu prosecutor's office. The purpose of this thesis was also to identify the reasons for the low usage and what prosecutors think about this sanction in general.

According to the interviews, in order youth penalty to work, it would need a few changes in the law. Now the idea and the goal of the youth penalty does not meet the target group, i.e. youths from 15 to 17 years. The youth penalty is familiar to prosecutors. Prosecutors saw their own role in youth penalty process significant, because they are key persons who should take the possibility of youth penalty into consideration while working on the consideration of charges. The process of the youth penalty has been described as prosecutor oriented. The future of the youth penalty has been seen dark if nothing will change in the law.

Keywords: youth penalty, juvenile offender, youth justice, prosecutor

SISÄLLYS

LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 NUOREN ASEMA OIKEUSJÄRJESTELMÄSSÄ.....	10
2.1 Nuorisorangaistuksen historia	11
2.2 Nuorisorangaistuksen kehittyminen osaksi oikeusjärjestelmää.....	14
3 NUORISORANGAISTUS	16
3.1 Yleistä nuorisorangaistuksesta	16
3.2 Rangaistuksen sisältö.....	18
3.3 Seuraamusselvitys.....	19
3.4 Toimeenpanosuunnitelma	20
4 NUORTEN RIKOKSET JA SEURAAMUKSET	22
4.1 Nuorisorikollisuus.....	22
4.2 Nuorten seuraamukset	23
4.3 Ehdollinen vankeusrangaistus valvonnalla	25
5 SYYTTÄJÄN ROOLI RIKOSASIOISSA	28
5.1 Esitutkinta	29
5.2 Syyteharkinta	30
6 NUORISORANGAISTUKSEN KÄYTTÖ	32
7 NUORISORANGAISTUKSEN KÄYTTÖ SYYTTÄJÄN NÄKÖKULMASTA.....	35
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	38
9 POHDINTA.....	40
LÄHTEET	43
LIITE 1. HAASTATTELUKSYSYMUKSET	47

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
NRL	Laki nuorisorangaistuksesta
RL	Rikoslaki
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 JOHDANTO

Vuonna 1997 Suomessa otettiin kokeiluna käyttöön alle 18-vuotiaille nuorille suunniteltu erityinen rangaistusmuoto, nuorisorangaistus. Rangaistus tuli pysyväksi koko Suomessa vuoden 2005 alusta lukien, kun laki nuorisorangaistuksesta (NRL, 1196/2004) astui voimaan. Nuorisorangaistuksen yhtenä päätavoitteena oli lisätä uusi porras rangaistusjärjestelmään ja hidastaa nuoren rikosentekijän matkaa polun päähän, jossa odottaa ehdoton vankeusrangaistus (Lappi-Seppälä 2006, 138).

Nuorisorangaistus voidaan tuomita 15-17 -vuotiaalle nuorelle rikoksesta, jonka sovitteluun sakko on liian riittämätön ja ehdoton vankeusrangaistus taas liian ankara rangaistus. Rangaistusta voidaan tuomita vähintään neljä kuukautta ja enintään yhden vuoden. Tuomittu nuori on valvonnassa koko rangaistuksen ajan ja suorittaa samalla sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä. Tuomitulle annetaan myös tukea ja ohjausta, sekä hänen tulee osallistua valvonnassa tapahtuvaan työelämän ja työn tekemisen perehtymiseen. Näitä nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia saa olla viikossa enintään kahdeksan tuntia. (NRL 2 §.)

Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on katkaista nuoren rikoskierre mahdollisimman varhain, ennen kuin se ehtii kunnolla edes alkaa. Nuoren edun mukaista ei olisi, jos hänet tuomittaisiin esimerkiksi ehdottomaan vankeuteen ja näin ollen hän leimautuisi rikosentekijäksi. Myös nuoren opiskelu ja työnteko katkeaisivat ehdottomaan vankeuteen tuomittaessa. Tämän vuoksi nuoren sopeutuminen takaisin yhteiskuntaan vankeusrangaistuksen jälkeen on vaikeampaa ja heikentävät olennaisesti hänen mahdollisuuksiaan käyttäytyä lainkuuliaisesti. Nuorisorangaistuksessa nuori on valvonnan alaisena koko rangaistuksen ajan, jonka aikana hän voi jatkaa samalla opiskeluaan ja työntekoa sekä elää muuten mahdollisimman normaalia elämää. (HE 102/2004 vp, 3.)

Nuorisorangaistusprosessin yksi keskeinen toimija on syyttäjä. Prosessi lähtee liikkeelle, kun syyttäjä pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvityksen nuoresta, viimeistään 14 päivän kuluessa siitä, kun rikos on tullut ilmi. Seuraamusselvityksen tarkoituksena on ottaa selvää, sopiiko nuorisorangaistus juuri kyseessä olevalle nuorelle. (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010 4 §; Rikosseuraamuslaitos 2016a, viitattu 3.10.2017.)

Opinnäytetyöni käsittelee nuorisorangaistuksen vähäistä käyttöä nimenomaan syyttäjän näkökulmasta. Nuorisorangaistusta on sen voimaantumisen jälkeen käytetty joka vuosi yhä vähemmän. Vuonna 2016 nuorisorangaistukseen tuomittiin vain kuusi nuorta koko Suomessa (Rikosseuraamuslaitos 2016b, viitattu 21.9.2017).

Tarkastelen aihetta seuraavien kysymysten avulla:

1. Miksi nuorisorangaistusta käytetään niin vähän ja mistä se johtuu?
2. Eikö nuorisorangaistusta tunneta vai koetaanko sitä edes tarpeelliseksi seuraamukseksi?

Työn alussa käsitellään nuoren asemaa oikeusjärjestelmässä sekä nuorisorangaistuksen historiaa sekä sen kehittymistä osaksi oikeusjärjestelmää. Tämän jälkeen avataan nuorisorangaistuksen käsitettä syvällisemmin ja perehdytään sen sisältöön. Työssä käydään myös läpi nuorten yleisimmin tekemiä rikoksia sekä niistä seuranneita rangaistuksia, jonka jälkeen perehdytään syyttäjän rooliin rikosasioissa, erityisesti esitutinnan ja syyteharkinnan näkökulmasta. Tämän jälkeen käsitellään nuorten yleisimmin tekemiä rikoksia sekä niistä seuranneita rangaistuksia, jonka jälkeen perehdytään nuorisorangaistuksen nykytilanteeseen. Lopuksi tarkastellaan nuorisorangaistuksen tilannetta haastatteluista saatujen tulosten pohjalta.

Sain opinnäytetyöni aiheen suorittaessani ammattiharjoittelua Oulun syyttäjänvirastossa keväällä 2016 ja virasto toimii myös työni toimeksiantajana. Mielenkiinto aiheeseen kohosi tutkiessani taustoja nuorisorangaistuksen käytöstä. Tiedonkeruumenetelmänä työssä on käytetty haastattelua, joka toteutettiin kolmelle Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevälle syyttäjälle, jotka ovat olleet mahdollisimman paljon tekemisissä nuorten tekemien rikosten kanssa. Haastatteluilla pyrin saamaan mahdollisimman laajoja ja monipuolisia vastauksia syyttäjien näkemyksestä nuorisorangaistuksen vähäiseen käyttöön ja sen syihin, rangaistuksen tarpeellisuuteen ja sen rooliin rangaistusjärjestelmässä sekä syyttäjän omaan rooliin nuorisorangaistusprosessissa.

Työ on toteutettu kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimusmenetelmä on tässä työssä perusteltua, sillä tutkimus pyrkii aiheen syvällisempään ymmärtämiseen. Työn lähteinä on käytetty lainoppia ja lain valmistelun esitöitä, kuten myös aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin avointa haastattelua. Tämä valittiin siksi, että syyttäjiltä saataisiin mahdollisimman laajoja vastauksia. Kysymykset muotoiltiin myös mahdollisimman avoimiksi, välttämällä kyllä/ei vastauksia. Haastattelun hyvänä puolena oli myös se, että haastateltavilta pystyi tarvittaessa kysymään tarkentavia kysymyksiä. Mahdollisimman avointen

kysymysten ja tätä kautta laajojen vastausten avulla tutkimuskysymyksiin pyrittiin löytämään tarkat vastaukset.

Työni toimeksiantaja, Oulun syyttäjänvirasto, on yksi 11:sta alueellisesta syyttäjänvirastosta. Se kattaa Oulun päätoimipaikan sekä kolme palvelutoimistoa, jotka sijaitsevat Kajaanissa, Raahessa ja Ylivieskassa. Oulun kanslian toimialueeseen kuuluvat Hailuoto, Ii, Kempele, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu, Pudasjärvi, Tyrnävä, Utajärvi ja Vaala. Oulun syyttäjänvirastossa työskentelee noin 40 henkilöä. Henkilökunta koostuu syyttäjistä sekä syyttäjäsihteereistä. (Oikeus.fi 2016, viitattu 18.10.2017.)

2 NUOREN ASEMA OIKEUSJÄRJESTELMÄSSÄ

Lapset ja 15-20 -vuotiaat nuoret ovat erityisasemassa Suomen oikeusjärjestelmässä. He ovat ajattelemattomampia kuin aikuiset ja heidän harkintakykynsä on vielä kehittymässä. Niinpä nuorten tekemiä rikoksia pidetään ennemminkin osoituksena heidän kypsyttömyydestä ja ajattelemattomuudesta, kuin harkitusta ja tietoisesti tehdystä päätöksestä rikkoa oikeusjärjestystä. Nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen katsotaan myös todennäköisimmin olevan ohimenevää. Erityiskohtelun perusteena on myös yleinen ymmärrys siitä, että kehittyessään ihmiselle on normaalia koetella määrättyjä rajoja. Tämän turvin nuorelle sallitaan useampi virhe, ennen kuin viranomaisen puuttuu asiaan kovemmalla kädellä, sillä usein käytöshäiriöt loppuvat itsestään iän karttuessa. (Niemi 2016, 113; Lappi-Seppälä 2000, 212.)

Nuoret ovat erityisasemassa myös siksi, että aikuisille säädettyjen ja suunniteltujen rangaistusten ei katsota olevan soveliaita lapsille ja nuorille heidän tekemiin rikoksiin, sillä näissä aikuisten rangaistuksissa on yleensä lapsille haitallisia vaikutuksia. Toisin kuin aikuisten, lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin on mahdollista myös puuttua vaihtoehtoisin keinoin, kuten lastensuojelulla ja rikosten sovittelulla. (Niemi 2016, 113; Lappi-Seppälä 2000, 212.)

Suomessa rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuoden iässä. Ennen tätä ikää tehdyistä rikoksista lapset eivät joudu rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta voivat kuitenkin joutua vahingonkorvausvelvollisiksi. (rikoslaki RL, 39/1889 3:4 §.) Lasten suorittamista rikoksista voidaan kuitenkin suorittaa esitutkinta. Rikoslain 6 luvun 8 §:n mukaan rikoksen tekeminen alaikäisenä, 15-17 –vuotiaana on yleinen rangaistuksen vähentämisperuste. Näitä 15-17 –vuotiaita nuoria koskee muutenkin merkittävä osa rikosoikeudellisista lievennyksistä. Huomattavin niistä on se, ettei rikoslain 6 luvun 9 § mukaan nuorta voida tuomita ehdottomaan vankeuteen ilman painavia syitä. Kyseinen lievennys tuli voimaan vuodesta 1990. Tämän vuoksi nuori voidaan tuomita ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rangaistus on enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. Tuomioistuinkäytännössä painavien syiden vaatimusta on tulkittu niukasti. Vakavammistakin väkivaltarikoksista nuoria on tuomittu ehdolliseen vankeusrangaistukseen. (Niemi 2016, 114.)

Samoihin aikoihin rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehtiin muutos, jonka myötä luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön minimirangaistuksena. Tällöin kyseisessä

rikoslajissa tuli mahdolliseksi sakon tuomitseminen. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että sakosta tuli tyypillisen nuorisrikoksen, luvattoman käytön, tyyppirangaistus. (Niemi 2016, 119.)

Rikoslain 6 luvun 8 § sisältää myös yhden nuoria koskevan lievennyksen, sillä sen mukaan nuorta ei ole mahdollista tuomita elinkautiseen vankeuteen sekä heidät tulee tuomita lievennetyn rangaistusasteikon mukaan. Myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on muokattu, kun kyseessä on nuori henkilö (RL 6:12 §).

Myös nuoret aikuiset ovat osakseen poikkeusasemassa oikeusjärjestelmässä. Osa lievennyksistä ja poikkeuksista koskee niin nuoria kuin nuoria aikuisiakin, eli kaikkia 15-20 –vuotiaita. Rikoslain mukaan nuoret rikosentekijät pääsevät esimerkiksi ehdonlaiseen vapauteen aikaisemmin, kuin muut vangit. Ensikertalainen pääsee nimittäin ehdonlaiseen vapauteen kärsittyään yhden kolmasosan ja muut kärsittyään puolet rangaistuksestaan. (RL 2c :5 §; Niemi 2016, 114.)

Niemi (2016,114) toteaa, etteivät nuoret syyllisty yleensä yhtä vakaviin rikoksiin, kuin aikuiset, mikä selittää pitkälle sen, miksi nuoriille suunnatut rangaistukset ovat lievempiä, kuin aikuisille suunnatut. Nuoret eivät myöskään ole ehtineet uusia rikoksiaan samalla tavalla, kuin vanhemmat ikäluokat.

2.1 Nuorisorangaistuksen historia

Nuorisorangaistuksen kokeilu aloitettiin vuonna 1997 Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Vantaan käräjäoikeuksissa, jolloin astui voimaan laki nuorisorangaistuksen kokeilemisesta. Vuodesta 2005 rangaistusmuoto on ollut käytössä koko maassa. (laki nuorisorangaistuksen kokeilemisestä 1058/1996 1§.)

Lakivaliokunta oli jo useaan kertaan kiinnittänyt huomiota siihen, ettei Suomen rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä ollut nuorille soveltuvaa vaihtoehtoista rangaistusta. Tästä johtuen se suhtautui myönteisesti rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän monipuolistamiseen sekä nuorisorangaistuksen kokeilun aloittamiseen. (LaVM 16/1996 vp, Yleisperustelut, Nuorisorangaistuksen käyttöönotto, kpl 1.)

Alun perin kolmeksi vuodeksi suunniteltua kokeilua jatkettiin kahteen kertaan, ensin vuosiksi 2000-2001 lain vähäisen soveltamisen vuoksi (LaVM 5/1999 vp, 2). Toisen kerran kokeilua päätettiin jatkaa vuosiksi 2002-2004. Viimeisellä kerralla perusteena oli nuorisooikeudellisen sääntelyn kokonaisarvioinnin käynnistäminen (LaVM 24/2001 vp, 3).

Nuorisorangaistuksen kokeilun ensisijaisena tarkoituksena oli saada selville, olisivatko tuomioistuimet halukkaita käyttämään kyseistä seuraamusta. Kokeilun pituuden katsottiin myös olevan riittävä seuraamuksen sisällön tarkentumiselle sekä yhteistyömuotojen kehittymiselle. Kokeilun heikkoutena oli yhdenvertaisuusperiaatteen vaatimusten täytyminen, koska se toteutettiin alueellisena. Kun samasta rikoksesta tuomitaan kokeilualueella nuorisorangaistus, muissa tuomioistuimissa tuomio olisi oletettavasti ehdoton vankeusrangaistus. Alueellisuuden etuna kuitenkin oli kokeilun nopea ja tehokas käynnistäminen, kun koko Suomen alueella kokeilun aloittaminen olisi vienyt paljon enemmän aikaa. (HE 109/1996 vp, 8.)

Jotta nuorisorangaistuksen kokeilujakson ajalta saataisiin mahdollisimman paljon tuloksia esimerkiksi toimivuudesta, oli edellä mainitun hallituksen esityksen mukaan perusteltua valita kokeilualueiksi sellaisia käräjäoikeuksia, joiden toimintaympäristöön kuuluu niin isoja, kuin pieniäkin kuntia. Voitiin olettaa, että nuorisorangaistuksen kohderyhmä löytyisi pääosin kaupungeista ja että suurempien kaupunkien nuorisorikollisuuden luonne ja nuoriin kohdistettavat toimenpiteet ovat erilaisia, kuin maaseuduilla. Näitä haja-asutusalueita ei kuitenkaan voitu jättää kokonaan kokeilualueen ulkopuolelle, sillä niistäkin löytyy yksittäisiä tapauksia, joissa nuorisorangaistusta voitaisiin soveltaa. Kokeilualueiden valinnassa otettiin luonnollisesti huomioon Kriminaalihuoltoyhdistyksen, nykyisen Rikosseuraamuslaitoksen, aluetoimistojen resurssit kokeilun toteuttamiseen sekä nuorisorangaistuksen kohderyhmään liittyvät nuorisotyön erilaiset toimintamuodot. (HE 109/1996 vp, 9.)

Yllämainittujen perustelujen nojalla kokeilun piiriin valittiin siis Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Vantaan käräjäoikeudet ja niissä ratkaistavat asiat. Nämä kaupungit edustavat noin 30 prosenttia Suomen väestöstä. Mukana oli koko pääkaupunkiseutu ja kaikki suuret kaupungit sekä kaksi haja-asutusaluetta. Sitä, miksi koko pääkaupunkiseutu otettiin kokeiluun mukaan, perusteltiin nuorisorikollisuuden esiintymisellä kyseisellä alueella. (HE 109/1996 vp, 9.)

Kun mahdollisten nuorisorangaistustuomioiden lukumäärää selvitettiin, arvioitiin niiden henkilöiden lukumäärä, joille oli vuonna 1995 tuomittu ehdollinen rangaistus valvonnassa kokeilualan tuomioistuimissa. Mukaan laskettiin myös ne henkilöt, joille oli alle 18-vuotiaana tuomittu vähintään yksi ehdollinen rangaistus. Näiden arvioiden perusteella oletettiin, että kokeilualan tuomioistuimissa voitaisiin tuomita vuosittain 100-150 nuorisorangaistusta. (HE 109/1996 vp, 9.)

Rangaistuksen kokeiluajana eli vuosina 1997-2004 nuorisorangaistuksia tuomittiin vaihtelevasti, kuitenkin keskimäärin 40 vuodessa. Kun rangaistus vakiinnutettiin ja se tuli voimaan koko maahan, käyttö jäi tavoitetta ja toivottua vähäisemmäksi. Esimerkiksi vuonna 2014 ainoastaan 10 nuorta tuomittiin nuorisorangaistukseen. Vuonna 2016 määrä oli edelleen vähentynyt kuuteen tuomioon. (Niemi 2016,122; Rikosseuraamuslaitos 2016b, viitattu 28.9.2017.)

Nuorisorangaistuksen kokeilun aikana rangaistuksen sisältö jaettiin kahteen osaan, nuorisopalveluun ja valvontaan. Nuorisopalvelu piti sisällään säännöllisesti valvonnan alaisena tehtävää, palkatonta työtä sekä sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä. Valvonnan tarkoitus taas oli tukea ja ohjata rangaistukseen tuomittua. Nuorisopalvelu rinnastettiin yhdyskuntapalveluun, jonka tuntimäärä oli suhteellisen pieni ja se soveltui nuoremmille rikoksentekeijöille. Palvelu ei myöskään saanut häiritä tuomitun koulunkäyntiä, opiskelua tai ansiotyötä. (Marttunen & Takala 2002, 18.)

Nuorisorangaistus ei vakiinnuttanut kokeiluajana paikkaansa nuorten rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä, eikä ole tehnyt sitä vielä nykyäänkään. Tuomioiden vuosimäärät sekä seuraamuksen käyttötilanteet ovat vaihdelleet suuresti. Myös nuorisorangaistuksen valikoitumisessa on ollut ongelmia. Suureksi ongelmaksi kokeiluajana ilmeni toimeenpanojen keskeytyminen: noin joka kolmas toimeenpano jouduttiin keskeyttämään. Nuorisorangaistuksen tarpeellisuutta ei ole kuitenkaan edellä mainituista ongelmakohdista huolimatta juurikaan kyseenalaistettu sen hyvien puolien vuoksi. Nuorisorangaistuksen hyväksi ominaisuuksiksi onkin osoittautunut mahdollisuus räätälöidä seuraamuksen sisältö nuoren tarpeita vastaavaksi sekä rangaistuksen konkreettisuus ja intensiivisyys. (Marttunen 2006, 302.)

Vuoden 1866 vapausrangaistuksen toimeenpanoasetuksessa nuoren rikoksentekeijän ikä tuli ottaa huomioon vankeusrangaistusta toimeenpantaessa. Sen mukaan alaikäiset, alle 18-vuotiaat vangit tuli pitää erillään muista vangeista. Nuoret vangit oli myös mahdollista sijoittaa kasvatustuokseen

kuritushuoneen sijasta rangaistuksen loppuajaksi tai siihen saakka, kunnes täyttivät 21 vuotta. (Marttunen 2008, 56.)

2.2 Nuorisorangaistuksen kehittyminen osaksi oikeusjärjestelmää

Vuoden 1889 rikoslain myötä Suomeen saatiin ensimmäiset vankeinhoitohallinnon alaiset laitokset. Sijoitukset näihin laitoksiin tapahtui rikoslain perusteella, joten laitokset saivat väistämättä rangaistuksen leiman. Laitosten kohderyhmästä käytettiin nimitystä nuoret pahantekijät. Absoluuttinen 15 vuoden rangaistusvastuukäräjä asetettiin vuoden 1889 rikoslaisissa. Sitä, miksi ikäräjäksi valittiin juurikin 15-vuotta, ei perusteltu millään tavalla. (Marttunen 2008, 57.)

1800-luvulla käydyissä keskusteluissa lastenhuollosta ja kasvatuksesta oli vahvasti esillä ajatus köyhyyden, laiskuuden, huonon kasvatuksen ja rikollisuuden yhteydestä. Ensimmäinen alaikäisille rikoksentekijöille tarkoitettu kasvatuslaitos Koivula perustettiin vuonna 1891. Vuonna 1927 se kuitenkin muutettiin Keravan nuorisovankilaksi, jonne sijoitettiin tuomioistuimen päätöksellä 7-14-vuotiaita rikoksentekijöitä. Tästä hetkestä eteenpäin alettiin erottaa rikoksiin syyllistyneet lapset muuten vain pahatapaisista ja huono-osaisista lapsista. Vaikka lapsirikollisille tarkoitettujen laitosten toimivat vankeinhoitohallituksen alaisuudessa ja niiden toiminta perustui rangaistuksen täytäntöönpanoon, ei laitossijoitus kuitenkaan ollut rikosoikeudellinen rangaistus, vaan kasvatustoimenpide. (Marttunen 2008, 55.)

1960- ja 1970-lukujen vaihteessa alettiin tarkastella yksityiskohtaisesti nuorisorikollisuutta ja nuoria koskevaa seuraamusjärjestelmää. Nämä tapahtuivat kolmessa eri komiteamietinnössä: nuorisorikollisuustoimikunnassa, nuorisorikoskomiteassa ja kriminaalihuoltokomiteassa. Mietinnöissä muun muassa mietittiin ja tehtiin ehdotuksia nuoria koskevan rikoslainsäädännön parantamiseen sekä otettiin kantaa nuorten erityiskohteluun. (Marttunen & Takala 2002, 11.)

Nuorisorikollisuustoimikunta esitti vuonna 1966 erityispreventiivisen nuorisovalvonnan käyttöönottoa, jonka tarkoituksena oli nuoren huollollinen tukeminen ja auttaminen. Valvontaa oli myös pyrittävä kehittämään sosiaaliterapeuttiseen suuntaan. Nuorisorikoskomitea taas esitti vuonna 1970 suojelukasvatuksen käyttöönottoa, jonka tarkoitus oli ohjata valvottavaa nuorta

yhteiskunnallisesti hyväksyttävien elämäntapojen äärelle sekä luonnollisesti tukea valvottavaa ja tämän läheisiä pyrkimyksissään rangaistuksen päämäärään. Tämä malli oli käytössä myös Ruotsissa. (Lappi-Seppälä 2000, 214.)

Vuonna 1972 ilmestynyt Kriminaalihoitokomitean mietintö laittoi aikaisemmat suunnitelmat uusiksi. Lähtökohtana oli roolijako sekä pakon ja palvelun erottaminen. Komitea korosti myös, että valvonta tulisi mieltää niin tuomioistuimen kuin yleisönkin silmissä rangaistukseksi. Näin Kriminaalihoitokomitean ehdotus uudeksi valvontaseuraamukseksi oli rangaistusvalvonta. Nuoria koskevan seuraamuksen valmistelu jatkui eri komiteoissa ja projekteissa aina vuoteen 1996 saakka, jolloin annettiin esitys uudesta nuorisorangaistuksesta. (Lappi-Seppälä 2000, 214-215.)

Nuorisorangaistuksen voimaantuloon saakka Suomessa on sovellettu nuoriin rikoksenteijöihin samaa rangaistusjärjestelmää, kuin aikuisillekin, yleensä kylläkin lievennettynä. Ennen nuorisorangaistuksen voimaantuloa nähtiin ongelmallisena se, jos rikoksen tekijälle jouduttiin rikosten toistuesssa tuomitsemaan useitakin samaa lajia olevia rangaistuksia. Ongelma oli myös liian nopea siirtyminen seuraamusportaikon ylimmälle askelmalle, ehdottomaan vankeusrangaistukseen. (Lappi-Seppälä 2000, 213, 223.)

Nuorten rikoksenteijöiden kohdalla ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitseminen merkitsee lähes poikkeuksetta laitoskierrettä, joka voi jatkua hyvinkin pitkään. Vankilarangaistus voi pahimmillaan vaikuttaa suurestikin nuoren normaaliin sosiaaliseen, ammatilliseen, koulutukselliseen sekä seksuaaliseen kehittymiseen. Aiempi rangaistusjärjestelmä koettiin nuoren kannalta jäykkänä ja kykenemättömänä ottamaan huomioon nuoren henkilön erityistarpeet. (Lappi-Seppälä 2000, 213, 223.)

3 NUORISORANGAISTUS

3.1 Yleistä nuorisorangaistuksesta

Nuorisorangaistus on erityinen alle 18-vuotiaille suunnattu rangaistusmuoto, josta säädetään rikoslaisissa. Laki nuorisorangaistuksesta tuli voimaan vuonna 2005 (NRL 23 §). Nuori rikoksen tekijä voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos tuomioistuin katsoo sakon liian riittämättömäksi ja ehdottoman vankeuden liian ankaraksi rangaistukseksi (RL 6:10a §). Nuorisorangaistus rinnastuu käytännössä ankaruudeltaan ehdolliseen vankeuteen. Nuorisorangaistusta voidaan tuomita vähintään neljä kuukautta ja enintään yhden vuoden (NRL 2 §).

Rikoslain 6 luvun 10a §:n mukaan nuori rikoksen tekijä voidaan tuomita nuorisorangaistukseen, jos sakko on riittämätön rangaistus ottaen huomioon rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys sekä tekijän aikaisemmat rikokset. Tuomitsemisen edellytyksenä on myös se, etteivät painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Nuorisorangaistus tulee voida perustella tekijän sosiaalisen selviytymiseen edistämisen tai uusien rikosten ehkäisemisen kautta. Riittää kuitenkin, että jompikumpi näistä tavoitteista täyttyy. (HE 215/2014 vp, 89.)

Yleinen näkemys nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen on se, että nuorisorangaistus tulee sovellettavaksi vasta sitten, kun tekijä on jo tuomittu yhteen tai useampaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Laki kuitenkin sallii myös nuorisorangaistuksen käytön ensimmäisenä rangaistusmuotona. (HE 102/2004 vp, 16.)

Nuorisorangaistuksesta annetun lain (11 §) mukaan rangaistuksen toimeenpanevana tahona toimii Rikosseuraamuslaitos ja valvojana Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Valvojan tehtävänä on muun muassa valvoa toimeenpanosuunnitelman noudattamista, pitää tarvittaessa yhteyttä huoltajaan tai muuhun edustajaan, tukea ja ohjata nuorta sekä ilmoittaa toimeenpanosuunnitelman rikkomisesta. Valvojan toiminta ei saa aiheuttaa tarpeetonta haittaa tuomitulle tai hänen läheisilleen.

Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava viipymättä tuomion tullessa lainvoimaiseksi, jollei täytäntöönpanon aloittamiselle ole hyväksyttävästä syystä johtuvaa estettä, esimerkiksi

tuomitun sairaus tai varusmiespalvelus (NRL 6 §). Tuomio voidaan käräjäoikeuden tuomion perusteella kuitenkin aloittaa jo ennen, kuin tuomio on saanut lainvoiman. Yleensä tämä tarkoittaa tilannetta, jolloin käräjäoikeuden tuomioon on haettu muutosta. Näissä muutoksenhausta johtuvissa tilanteissa täytäntöönpano voidaan aloittaa, jos tuomittu on antanut kirjallisen suostumuksen sekä tyytyy tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu nuorisorangaistukseen. Jos nuorisorangaistuksen täytäntöönpano ei ole alkanut kolmen vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä, nuorisorangaistus raukeaa. (NRL 6 §; Keisala & Marttunen 2007, 3.)

Nuorisorangaistuksen suorittamisaika alkaa kulua siitä hetkestä, kun tuomittu saapuu ensimmäisen kerran valvontatapaamiseen tai muuhun nuorisorangaistukseen kuuluvaan tilaisuuteen (NRL 14 §). Tavoitteena on, että rangaistuksen suorittaminen alkaa kolmen viikon kuluessa siitä, kun tuomioasiakirjat ovat saapuneet täytäntöön pantavaksi (Keisala & Marttunen 2007, 3).

Toisinaan tuomittu nuori saattaa vältellä rangaistuksen aloittamista. Jos tuomittua ei saada kiinni tai hänen oleskelupaikkaansa selville, antaa Rikosseuraamuslaitos etsintäkuulutuksen. Etsintäkuulutuksessa tuomittua kehoitetaan ottamaan yhteys Kriminaalihuoltolaitokseen viimeistään asetettuna määräpäivänä. Tuomitulle on samalla ilmoitettava, että muussa tapauksessapannaan vireille menettely jonkun toisen rangaistuksen tuomitsemiseksi nuorisorangaistuksen tilalta. (NRL 8 §.)

Nuorisorangaistus päättyy, kun suorittamisen alkamisesta on kulunut 4-12 kuukautta, eli nuorisorangaistuksen pituutta vastaava aika. Jos rangaistusaikana tulee esille jokin este rangaistuksen loppuun suorittamiselle, eikä syynä sille ole vakava toimeenpanosuunnitelman noudattamatta jättäminen, kriminaalihuolto voi väliaikaisesti keskeyttää täytäntöönpanon, kuitenkin enintään yhdeksi vuodeksi. (NRL 14 §.) Keisalan ja Marttusen (2007, 4) mukaan väliaikaisen keskeyttämisen mahdollisuus on tarkoituksenmukainen keino siltä varalta, jos toimeenpanoissa tulee eteen yllättäviä tilanteita.

Nuorisorangaistukseen tuomittu on velvollinen noudattamaan toimeenpanosuunnitelmaa sekä täytäntöönpanoon liittyviä tarpeellisia määräyksiä, jotka Rikosseuraamuslaitos on hänelle antanut. Melkeinpä tärkein näistä on se, että tuomitun tulee pitää toimeenpanosuunnitelman mukaisesti yhteyttä valvojaansa. (NRL 12 §.)

Tuomittu ei saa valvontatapaamisissa tai muussa rangaistuksen kärsimiseen liittyvissä tilaisuuksissa olla alkoholin tai muun päihdyttävän aineen alaisena tai muutenkaan käyttää kyseisiä aineita tapaamisissa tai tilaisuuksissa. Jos tuomitun käyttäytymistä valvottaessa kyseisissä tilaisuuksissa huomataan hänen olevan ulkoisten merkkien perusteella todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena, tulee valvojan tai muun rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen kirjata päihtymystilaa koskevat havainnot ylös. Jos virkamies epäilee päihtymystilan johtuvan alkoholista, voi hän velvoittaa tuomitun suorittamaan puhalluskokeen. (NRL 12-13 §: t.)

Jos tuomittu ei noudata yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa säädettyjä velvollisuuksiaan ja rikkoo niitä törkeästi, on Rikosseuraamuslaitoksen saatettava asia syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi sekä kiellettävä täytäntöönpanon aloittaminen. Mikäli rangaistuksen täytäntöönpano on jo aloitettu, tulee se keskeyttää. Törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta voidaan tuomittu tuomita muuhun rangaistukseen jäljelle jääneen nuorisorangaistuksen sijasta. (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015 67 §.) Yksiselitteistä ohjetta siitä, mikä rangaistus tässä tapauksessa on annettava, ei voida antaa. Pääsääntöisesti nuorisorangaistuksen tilalle annettava rangaistus on sakkoa tai ehdollista vankeutta. Suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus, jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai huomattavin osin suorittamatta ja, jos ehdottoman tuomitsemiseen on kokonaisuus huomioon ottaen erityisiä syitä. (NRL 18 §.)

3.2 Rangaistuksen sisältö

Nuorisorangaistus koostuu erilaisista nuoren uusintarikollisuutta estävistä toiminnoista ja sen sisältö on tarkoin ohjeistettu. Se tarkoittaa käytännössä nuoren valvontaa, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmaa sekä työelämään ja työn tekemiseen perehdyttämistä. Rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyy tilaisuuksia ja tapaamisia, joihin tuomittu on velvoitettu osallistumaan. Näitä tilaisuuksia saa kuitenkin olla viikossa enintään kahdeksan tuntia. (NRL 2 §.) Tyypillisesti viikoittaiset tuntimäärät eivät ole kuitenkaan näin suuria, vaan yleensä tuomittua nuorta on tavattu viikossa kaksi kertaa, joiden yhteiskesto on ollut hieman alle kaksi tuntia (Keisala & Marttunen 2007, 4).

Suurin osa rangaistuksen sisällöstä koostuu sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä, toiseksi suurin osa valvontatapaamisista ja jäljelle jäävä pieni osuus työelämään tai työn tekemiseen perehdyttävistä tapaamisista. Nuorisorangaistuksen sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät ja ohjelmat koostuvat rikoskeskusteluista, motivoivista keskusteluista, sosiaalisten taitojen kehittämiseen keskittyvistä keskusteluista, suuttumuksen hallintaa koskevista keskusteluista, liikennekeskusteluista, päihdekeskusteluista sekä yhteiskuntaa koskevasta osiosta. Ainoastaan rikoskeskustelut sisältyvät jokaiseen nuorisorangaistukseen, kun muita ohjelmaosioita käytetään silloin, kun nuoren koetaan niitä tarvitsevan. Seuraamuksen sisältö suunnitellaan jokaiselle nuorelle erikseen, heidän tarpeita vastaavaksi. (Keisala & Marttunen 2007, 4-6.)

Rikosseuraamuslaitos työskentelee nuoren kanssa tiiviisti nuorisorangaistuksen aikana viikoittaisten tapaamisten ja muun ohjelman merkeissä. Rikosseuraamuslaitoksella on myös tärkeä rooli ylläpitää nuoren perhesuhteita ja tukea häntä niihin liittyvissä asioissa. Toimeenpanon aikana nuori on tekemisissä vanhempiensa kanssa ja voi jopa tavata ystäviään. Parhaimmillaan nuorisorangaistus vaikuttaa uusintarikollisuuteen ja siihen liittyviin tekijöihin, kun nuori saa tarpeeksi tukea ja ohjausta oikeaan suuntaan. (Lind & Vogt-Airaksinen 2015, viitattu 21.9.2017.)

3.3 Seuraamusselvitys

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (1 §) nojalla suoritetaan seuraamusselvitys eli nuoren epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämistä koskeva menettely. Tämä vuoden 2011 alusta voimaan tullut laki korvasi aiemman nuorten rikosentekijöiden henkilötutkintaa koskevan järjestelmän. Lain tarkoituksena on korostaa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteeseen puuttumista, muun muassa kontrollin ja tukitoimenpiteiden avulla. Tavoitteena on edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja minimoida uusintarikosten riski tukemalla nuorta. Jos tämä tavoite saavutetaan, voitaisiin sillä parantaa nuoren elämäntilannetta sekä lisätä yleistä järjestystä ja jopa vähentää rikollisuutta. (HE 229/2009 vp, 18.) Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä ei koske vain nuorisorangaistukseen tuomittavia, vaan ylipäätänsä 15-17 vuotiaiden rikoksesta epäillyiden nuorten tilanteen selvittämistä (Frände 2012, 364).

Seuraamusselvityksen laatiminen käynnistyy syyttäjän pyynnöstä. Syyttäjän on pyydettävä seuraamusselvitystä 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun tieto nuoren rikoksesta on saatu (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 4 §). Rikosseuraamuslaitoksen on 30 päivän kuluessa syyttäjän pyynnöstä arvioitava käytössä olevien tietojen perusteella rangaistuksen tarkoituksenmukaisuutta eli miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voitaisiin turvata mahdollisimman hyvin nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalinen selviytyminen ja estää häntä syyllistymästä uusiin rikoksiin. (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 5 §.)

Seuraamusselvityksen laatiminen on eri tahojen yhteistyötä. Rikosseuraamuslaitos hankkii sosiaaliviranomaisten kanssa tietoja nuoren rikosentekijän elämästä, esimerkiksi elinolosuhteista, päihteiden käytöstä, mielenterveydestä ja muista olennaisesti häneen vaikuttavista seikoista. Rikosseuraamuslaitoksen tulee hankkia myös muilta niin viranomaisilta kuin yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä kaikki seuraamusselvityksen kannalta tarpeelliset tiedot epäillyn tilanteesta. (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 5 §.)

Saatujen tietojen pohjalta tehtävän arvioinnin perusteella Rikosseuraamuslaitos laatii kirjallisen seuraamusselvityksen, joka sisältää nuoren epäillyn olennaiset sosiaalista tilannetta koskevat tiedot. Jos syyttäjä on pyytänyt muita rikoksen vuoksi tehtäviä selvityksiä tai lausuntoja yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemista varten, sisältyvät nekin seuraamusselvitykseen. (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 5 §.)

3.4 Toimeenpanosuunnitelma

Ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista on Rikosseuraamuslaitoksen laadittava syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä rangaistuksen toimeenpanosuunnitelma. Tästä suunnitelmasta tulee ilmetä valvojan ja tuomitun väliseen yhteydenpitoon liittyvät määräykset sekä ohjelmat ja tehtävät, jotka edistävät nuoren sosiaalista toimintakykyä ja työelämään ja työhön perehtymistä koskeva osa. (Lumme 2005, 5.)

Toimeenpanosuunnitelman tarkoituksena on perustella tuomioistuimelle olisiko nuorisorangaistus rangaistuksena sopiva edistämään nuoren sosiaalista selviytymistä ja vähentämään

uusintarikollisuuden riskiä vai olisiko ehdollinen vankeusrangaistus valvonnalla tehostettuna riittävä. Suunnitelman tarkoituksena on myös arvioida nuoren valmiutta ja sitoutumista noudattaa toimeenpanosuunnitelmaa ja sen määräyksiä. (Lumme 2005, 5.) Nuorisorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen toimeenpanosuunnitelmaa on mahdollista täsmentää muun muassa ohjelmien, aikataulujen ja perehtymisen osalta (NRL 5 §).

Kriminaalihuoltolaitoksen on kuultava epäiltyä nuorta toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Myös alaikäisen epäillyn huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on mahdollisuus tulla kuulluksi. (NRL 4 §.) Toimeenpanosuunnitelman laadinnan yhteydessä nuorta tulee kuulla uudestaan, vaikka häntä oltaisiin kuultu jo seuraamuselvityksen laatimisen yhteydessä. Nuoren suostumus nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen ei ole välttämätöntä, vaikka Rikosseuraamuslaitoksella on velvollisuus kuulla häntä ennen tuomitsemista. Nuoren henkilökohtainen kuuleminen on kuitenkin tärkeää, koska sen pohjalta voidaan arvioida rangaistuksen soveltuvuus ja tarkoituksenmukaisuus juuri kyseessä olevalle nuorelle. (Marttunen & Keisala 2007, 12,15.) Nuoren epäillyn kuuleminen on tärkeää myös siksi, että rangaistus saadaan aikataulultaan toimivaksi, ettei rangaistuksen täytäntöönpanolle muodostu esteitä, esimerkiksi koulun tai työssäkäynnin vuoksi (HE 102/2004 vp, 22).

4 NUORTEN RIKOKSET JA SEURAAMUKSET

4.1 Nuorisorikollisuus

Rikollisuus voidaan jakaa kahteen eri kategoriaan: viranomaisten tietoon tulleeseen rikollisuuteen ja piilorikollisuuteen. Piilorikollisuudella tarkoitetaan rikoksia, jotka eivät koskaan päädy viranomaisten tietoon, eivätkä näin ollen näy rikostilastoissa. Suurin osa nuorten tekemistä rikoksista on juurikin piilorikollisuutta. (Salmi 2015, viitattu 13.9.2017.)

Kun tarkastellaan poliisin tietoon tullutta rikollisuutta, voidaan havaita, että nuorten tekemät rikokset liittyvät usein vapaa-ajanviettoon, alkoholiin sekä ikärajoja koskeviin säännöksiin. Nuorten tekijöiden osuus on merkittävä ryöstöissä, autovarkauksissa sekä vahingonteoissa. Rikokset, jotka vaativat suunnitelmallisuutta, kuten petokset ja kavallukset, ovat suurimmalta osin aikuisten tekemiä. (Näsi & Tanskanen 2017, 202.)

Koska piilorikollisuudesta ei saada tilastotietoja, voidaan sitä tutkia kyselytutkimusten avulla. Kyselyjen kautta saatujen vastausten mukaan tyypillisiä nuorten tekemiä rikoksia Suomessa ovat myymälävarkaudet, koulusta varastaminen, vahingonteot ja liikenne rikkomukset. Vahingonteoista yleisimpiä ovat omaisuuden tuhoaminen, seinien töhriminen ja lievä väkivalta. Liikenne rikkomuksista esille nousevat ilman ajokorttia ajaminen sekä rattijuopumus. (Salmi 2015, viitattu 13.9.2017.)

Kun seurataan nuorisorikollisuuden kehitystä poliisin tilastojen valossa, voidaan todeta, että 15-17-vuotiaiden keskuudessa varkausrikoksiin on tullut huomattava muutos: teot ovat vähentyneet voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. Varkausrikosten kehitys tasaantui 2000-luvulla, mutta on hiljalleen viimeisten vuosien aikana lähtenyt uudestaan laskuun. Varkausrikosten absoluuttimäärät ovat laskeneet 15-17-vuotiaiden ryhmässä: vuonna 2016 varkaudesta epäiltyjen määrä oli 3230, kun vuonna 2015 epäiltyjä oli 3422. Ero ei ole suuri, mutta osoittaa varkausrikosten määrien laskun nuorten keskuudessa. (Näsi & Tanskanen 2017, 204-205.)

Pahoinpitelyjen määrä oli kasvussa 15-17-vuotiaiden keskuudessa 1990-luvulle saakka, mutta 2000-luvulla määrä on laskenut. Vuonna 2016 pahoinpitelystä epäiltyjä kyseisessä ikäluokassa on

ollut 1327. Lukumäärä jatkoi laskemista, kun vuonna 2015 epäiltyjä oli 1473. Pahoinpitelyrikollisuuden muutoksiin uskotaan olleen vaikutusta muun muassa poliisin kontrollilla, pahoinpitelyn tunnusmerkistön muuttamisella sekä syyteoikeutta koskevilla muutoksilla. (Näsi & Tanskanen 2017, 205-206.)

15-17-vuotiaiden tekemät poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset lisääntyivät vuosittain 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun puoleen väliin saakka. Kasvu oli voimakkaimmillaan vuonna 2005. Tämän jälkeen vahingontekorikosten määrät ovat olleet laskussa ja jatkavat sitä edelleen. Vuonna 2016 vahingontekorikoksista epäiltyjä oli 15-17-vuotiaiden ikäryhmässä 978, kun edellisenä vuonna epäiltyjä oli 1361. Tämä kertoo siis edelleen menossa olevasta vahingontekorikosten jyrkästä laskusta. (Näsi & Tanskanen 2017, 206-207.)

Poliisitilastojen mukaan ihmisen rikosaktiivisin elämänvaihe ajoittuu nuoruuteen, 15-20 -vuoden ikään (Näsi & Tanskanen 2017, 207). Tarkasteltaessa ihmisen koko elämänkaarta, voidaan todeta miesten tekevän selvästi naisia enemmän rikoksia. Nuoruusiässä tämä ero on kuitenkin pienimmillään. 15-16-vuotiaat tytöt ja pojat tekevät yhtä paljon rikoksia, kuten lieviä varkauksia ja vahingontekoja. Yhtä yleistä nuorten keskuudessa ovat myös huumekekeilut. Pojat syyllistyvät kuitenkin tyttöjä enemmän väkivaltarikoksiin. (Salmi 2015, viitattu 13.7.2017.)

4.2 Nuorten seuraamukset

Nuoren henkilön tekemä rikos voi johtaa ankaruusjärjestyksessä seuraaviin rangaistuksiin:

1. Poliisin huomautus
2. Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen
3. Rikesakko
4. Rangaistusmääräyssakko
5. Seuraamusluonteinen tuomitsematta jättäminen
6. Tuomioistuinsakko
7. Ehdollinen vankeus (oheisseuraamuksena harkinnanvaraisesti käytettävissä oheissakko, yhdyskuntapalvelu ja valvonta)
8. Nuorisorangaistus

9. Yhdyskuntapalvelu

10. Vankila rangaistus (Marttunen 2006, 284.)

Rikoksesta seuraa luonnollisesti rangaistus. Sen määräämisessä ja mittaamisessa noudatettavan suhteellisuusperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa tehdyn rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen nähden (RL 6:4 §).

Suhteellisuusperiaate sisältää kaksi eri merkityssisältöä, joista avaan toista, relativista näkökulmaa. Se määrittää rikosten asemaa suhteessa toisiin rikoksiin. Relatiivisen näkökulman mukaan eri törkeysastetta olevista rikoksista tulee tuomita rangaistukset niin, että ne heijastavat oikeasuhteisesti rikosten moitittavuusasteissa olevia eroja. Ensinnäkin tämä tarkoittaa sitä, että törkeistä rikoksista on tuomittava ankarampi rangaistus, kuin lievistä rikoksista. Toiseksi annettavien rangaistusten ankaruuden tulisi ilmentää rikosten välisiä törkeyseroja niin, että rangaistusten etäisyys toisistaan pitäisi olla sama, kuin tehtyjen rikosten keskinäinen törkeysero. (Tapani, T. & Tolvanen, M. 2016, 17.)

Yleisesti ottaen nuoret eivät syyllisty yhtä vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää sen, miksi nuorten rangaistukset ovat lievempiä, kuin aikuisten. Nuorten lievempiä seuraamuksia voidaan myös selittää nuoria rikosentekijöitä koskevalla lainsäädännöllä ja sillä, ettei nuoret ole ehtineet uusimaan rikoksia samassa määrin, kuin aikuiset. (Niemi 2016, 114.)

Yleisin nuoriin rikosentekijöihin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus on sakko. Suurimmaksi osaksi rangaistusmääräysmenettelyssä nuorille määrätyt sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikenne rikoksia. Tyypillisin päiväsakkojen lukumäärä on 10 päiväsakkoa. Rikesakkojen määrä nuorten keskuudessa on kasvanut vuodesta 2010 lähtien. Tämä johtuu siitä, että sekä liikenne rikkomuksista kuin myös alkoholirikkomuksista on voinut kyseisestä vuodesta lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijasta. Rikesakkojen nousu on kuitenkin jo viime vuosina tasaantunut. Sakkorangaistukset ovat kuitenkin yleisin seuraamus nuorilla. (Niemi 2016, 115.)

Syyttäjällä on rikosasioiden oikeudenkäyntilain mukainen oikeus jättää syyte nostamatta. Syytteen saa jättää nostamatta, jos epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Syytteen saa jättää

nostamatta myös, jos epäilty on tekohetkellä ollut alle 18 –vuotias ja rikoksen katsotaan johtuneen ennemmin ymmärtämättömyydestä, kuin piittaamattomuudesta lain normeja kohtaan. Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset ovat olleet lieviä varkauksia, vahingontekoja sekä pahoinpitelyjä. Syyttämättä jätettyjen nuorten lukumäärä on ollut pitkään 1000 tapauksessa. 1990-luvun puolivälistä loppuun saakka syyttämättäjättämissä tehtiin paljon enemmän. (Niemi 2016, 115-116; Tapani & Tolvanen 2011, 142; ROL 1:7 §.)

Nuorten keskuudessa vajaa viidennes tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista on vankeusrangaistuksia. Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista lähes kaikki olivat ehdollisia. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan noin kuudesosa niistä 15-17 –vuotiaista nuorista, joiden tekoa käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla käytettiin yleisimmin ehdollisen vankeuden tehosteena valvontaa, kun muissa ikäryhmissä yleisimmin käytössä olivat oheissakko ja yhdyskuntapalvelu. (Niemi 2016, 117.)

Nuoria henkilöitä ei tuomita ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen kovinkaan usein. Tämä johtuu siitä, että lain mukaan alle 18-vuotiaita voidaan tuomita ehdottomaan vankeuteen vain painavista syistä ja tällöinkin enintään kahdeksi vuodeksi. Vuonna 2014 tuomittiin vankilaan noin yksi prosentti alle 18-vuotiaista rikosentekijöistä. Vaikka vankilaan tuomittujen määrä on pieni, on suurin osa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomituista nuorista tuomitsemishetkellä täysi-ikäisiä. Tämä tarkoittaa siis sitä, että vankilaan johtaneet rikokset on tehty täysi-ikäisyyden lähestyessä. (Niemi 2016, 117.)

4.3 Ehdollinen vankeusrangaistus valvonnalla

Rikoslain mukaan alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt nuori voidaan tuomita valvontaan ehdollisen vankeuden tehostamiseksi. Valvontaan voidaan tuomita yhden vuoden ja kolmen kuukauden ajaksi, jos sitä voidaan pitää perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi. Ehdollisen vankeusrangaistuksen tehostamisesta valvonnalla on tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa. (RL 6:10 §.)

Ehdollinen vankeusrangaistus valvontoiheen on oikea valinta rangaistukseksi silloin, kun nuoren ongelmien hoitamiseen ei tarvita nuorisorangaistuksessa olevia valvontatapaamisia, sosiaalista

toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia, niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta eikä työelämään ja työn tekemiseen perehdyttämistä. Kyse on siis nuoren tarpeesta ehdollisen vankeuden valvonnan ohjaukseen ja tukeen. (HE 102/2004, 17.) Rikosseuraamuslaitos arvioi valvonnan tarpeen seuraamusselvityksen perusteella. Kriteerit valvonnan määrittämiselle ovat lähes tulkoon samat, kuin nuorisorangaistuksen tuomitsemiselle. (Tapani & Tolvanen 2016, 316.)

Ehdollisen vankeuden valvonnassa toimenpiteiden vaikutus nuoreen on tehokkaimmillaan heti valvonnan alkuaikana. Tämä viestittää nuorelle, että tilanteeseen on puututtu ja hänellä on vielä mahdollisuus vaikuttaa asioiden järjestämiseen ja tätä kautta oman elämänsä parantamiseen. Rangaistuksen edetessä valvonnallinen ote voi muuttua suoranaisestä vaikuttamisesta tilanteen seuraamiseen, jos valvonnan alkuvaiheen toiminnoilla nähdään olevan positiivisia vaikutuksia tilanteeseen ja valvottavaan. Näiden syiden sekä valvojan resurssien nojalla on perusteltua, että valvonta-aika rajoitetaan yhteen vuoteen ja kolmeen kuukauteen. (Tapani & Tolvanen 2016, 316.)

Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteena ei ole tarpeen, jos nuoren ennuste on hyvä. Ennusteeseen vaikuttavat esimerkiksi nuoren kotiolot, ystäväpiiri, opiskelu ja harrastukset. Jos siis muutoin lakia noudattava, asiansa hoitava ”normaali” nuori syyllistyy johonkin rikokseen ajattelelmattomuuttaan, ei hänelle ole yleensä tarpeen määrätä valvontaa. Kun nuori on tuomittu aiemmin rangaistuksiin tai saa tuomion useammista rikoksista, voidaan tällöin päätellä nuorella olevan vaikeuksia vaikkapa perheessä tai koulussa sekä vaikeuksia noudattaa yhteiskunnan sääntöjä. Näissä tapauksissa valvonta on erityisesti tarpeen ja perusteltua. (Tapani & Tolvanen 2016, 316.)

Ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvontaan kuuluu valvojan tai apuvalvojan ja tuomitun säännölliset tapaamiset. Tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteiden kehittymistä sekä edistää tuomitun kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmaa, kuten nuorisorangaistuksessa. Valvontatapaamisia sekä itse valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa olla enintään 12 tuntia kuukaudessa. Ohjelman toteutuksen tiheyteen liittyvästä tai muusta erityisestä syystä tehtäviä ja ohjelmia saa kuitenkin olla enintään 24 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi vaihdella valvonnan aikana valvonnan tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla. (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 60 §.)

Valvonta-aika alkaa kulua siitä, kun valvottava on antanut suostumuksensa täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osalta. Täytäntöönpano on aloitettava viipymättä. Valvottavan suostumusta tiedusteltaessa on varmistettava, että tuomittu ymmärtää suostumuksensa merkityksen. Valvonta päättyy viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu. Jos valvonnan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on käynyt selväksi, ettei jatkaminen ole tarpeen, Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan. (Tapani & Tolvanen 2016, 317; laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 60 §.)

Yhdyskuntaseuraamuksista annetun lain mukaan ehdollisen vankeuden valvontaan tuomitulla on päihteettömyysvaatimus. Valvottu ei saa olla tapaamisissa eikä valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai tilaisuuksissa alkoholin tai minkään muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 61 §.) Jos ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tuomittu rikkoo velvollisuuksiaan, joita valvontaan kuuluu, on Rikosseuraamuslaitoksen viipymättä ilmoitettava asiasta syyttäjälle, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta valvonnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Syyttäjän on ilmoituksen saatuaan arvioitava, onko valvonta-aikaa pidennettävä valvottavan menettelyn vuoksi. (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 62 §.)

Jos syyttäjä päätyy valvonta-ajan pidentämiseen, on hänen esitettävä vaatimus sille tuomioistuimelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena tuominnut henkilön ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan tai jonka tuomiopiirissä valvottava asuu tai vakinaisesti oleskelee. Jos tuomioistuin toteaa tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeällä tavalla ja jos tuomittuun liittyvät ja rikkomukseen johtaneet syyt kokonaisuutena arvioiden on erityistä syytä, se voi pidentää valvonta-aikaa yhteensä enintään kuudella kuukaudella. (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 62 §.)

Ennen rikoslain muutosta nuori rikoksentekijä asetettiin automaattisesti valvontaan, jos oikeus ei muuta määrännyt. Muutoksen myötä valvonnan käyttö on vähentynyt runsaasti. Nuorilla valvontaa käytetään tehosteena noin joka toisessa tapauksessa, kun ennen muutosta valvonta liitettiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen 85%:ssa tapauksia. Niemi (2016, 121) toteaa myös, että valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään, joka taas väärentää tilastoja annetuista valvonnoista.

5 SYYTTÄJÄN ROOLI RIKOSASIOISSA

Yhtenä keskeisenä toimijana rikosasioissa on syyttäjä. Hän on rikosprosessissa avainasemassa ollessaan mukana asian käsittelyssä esitutkinnasta ylimpään muutoksenhakuasteeseen saakka. Syyttäjän tehtävänä on vastata rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa sekä oikeudenkäynnissä asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun vaatimalla tavalla. Syyttäjän on toiminnassaan noudatettava tasapuolisuutta, joutuisuutta ja taloudellisuutta. Lisäksi tehtävänä on rangaistusmääräysten antaminen, kuten siitä erikseen säädetään. (laki yleisistä syyttäjäistä 199/1997 1 §.)

Syyttäjälaitos on osa oikeusministeriön hallinnonala. Kaksiportaiseen syyttäjälaitoksen organisaatioon kuuluvat valtakunnansyyttäjänvirasto ja 11 paikallista syyttäjänvirastoa. Valtakunnansyyttäjä, joka on ylin syyttäjäviranomainen sekä valtiosyyttäjät toimivat valtakunnansyyttäjänvirastossa. Johtavat kihlakunnansyyttäjät, kihlakunnansyyttäjät sekä apulaissyyttäjät toimivat paikallisissa syyttäjänvirastoissa. (Oikeus.fi 2016, viitattu 17.10.2017.)

Valtakunnansyyttäjällä on käytössään devoluutio-oikeus eli oikeus ottaa mikä tahansa rikosasia käsittelyyn tai uudelleen ratkaistavakseen olipa asia missä vaiheessa tahansa. Substituutio-oikeuden mukaan valtakunnansyyttäjät voivat määrätä alaisensa syyttäjän säännönmukaisesta poikkeavasti ajamaan valtakunnansyyttäjän itsensä nostamaa syytettä. Muissa tapauksissa syyttäjät toimivat itsenäisesti ja käyttävät riippumatonta toimivaltaa. (laki syyttäjälaitoksesta 439/2011 7 & 10 §.)

Akkusatorinen menettely on suomalaisen rikosprosessin perusta. Menettelyn mukaan tuomioistuimien ei voi ottaa rikosasiaa käsiteltäväksi, ellei syytettä ole nostanut siihen oikeutettu henkilö, kuten syyttäjä. Oikeudenkäynti siis alkaa, kun syyttäjä nostaa syytteen rikoksesta. Tuomioistuimien ei voi määrätä mistä teosta syyte on nostettava. Syyttäjä toimii Suomessa rikosprosessin vetäjänä, sillä sen tulee huolehtia oikeudenkäynnin eteenpäin viemisestä sekä syytteen näyttämisestä toteen. (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, ROL, 689/1997 1:1 & 6 §: t.)

Syyttäjän toiminnan tasapuolisuudella tarkoitetaan sitä, että syyttäjän tulee esittää myös seikat, jotka puhuvat rikoksesta epäillyn henkilön syyttömyyden puolesta. Tätä kutsutaan objektiivisuusperiaatteeksi. Toisin kuin yleisesti saatetaan luulla, syyttäjän tehtävänä ei ole vain

tuomion tavoittelemisen rikoksentekijälle, vaan syyttäjä pyrkii toiminnallaan lainmukaisen rikosvastuun toteutumiseen. (esitutkintalaki, ETL, 205/2011 4:1 §.)

5.1 Esitutkinta

Rikosprosessin ensimmäinen vaihe on esitutkinta, jossa hankitaan riittävä selvitys teosta syyteharkintaa ja mahdollista oikeudenkäyntiä varten. Esitutkinnassa selvitetään epäilty rikos, teko-olosuhteet, aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. (ETL 1:2 §.)

Esitutkinnan toimittaa pääsääntöisesti poliisi. Myös rajavartiolaitos-, tulli- ja sotilasviranomaiset suorittavat esitutkintaa siten kuin niiden esitutkintatoimivallasta säädetään laissa. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten lisäksi myös syyttäjä osallistuu esitutkintaan. (ETL 2:1 §.)

Keskeisimmästä syyttäjälle esitutkinnassa kuuluvasta oikeudesta säädetään esitutkintalain 5 luvun 2 § :ssä. Sen mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide syyttäjän pyynnöstä. Samassa säädetään myös, että esitutkintaviranomaisen on muutenkin noudatettava syyttäjän määräyksiä, joilla pyritään turvaamaan asian selvittäminen asianmukaisesti.

Esitutkintavaiheessa syyttäjä pitää huolen siitä, että kerätyn aineiston pohjalta voidaan tehdä syyteharkinta. Syyttäjän puolueettomuuden vuoksi tulee esitutkinnassa ottaa huomioon niin syyllisyyttä tukevat kuin myös sitä vastaan puhuvat seikat. Syyttäjä arvioi esitutkintamateriaalin perusteella, täyttääkö teko jonkun rikoksen tunnusmerkistön ja onko syyllisyydestä riittävästi näyttöä. Koska syyttäjä on ratkaisuihissaan riippumaton ja itsenäinen, ei hän voi tai saa ottaa vastaan ohjeita tai määräyksiä. Myöskään poliisin kanta rikokseen syyllistyneestä ei sido syyttäjää. (Oikeus.fi 2016, viitattu 18.10.2017.)

Syyttäjän oikeuksiin kuuluu myös esitutkinnan rajoittaminen. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi lain nojalla kuitenkin jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai lopettaa jo aloitettu tutkinta myös sillä perusteella, jos ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja jota on kokonaisuutena

arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Syyttäjä voi päättää tutkinnan lopettamisesta, jos siitä aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkittavan asian laatuun ja seuraamukseen nähden. (ETL 3:9 & 10 §: t.)

5.2 Syyteharkinta

Syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta (laki syyttäjälaitoksesta 7 §). Syyteharkinta eli päätös siitä, nostetaanko syyte, on yksi osa rikosoikeudellisen vastuun toteutumista. Syyttäjä aloittaa syyteharkinnan jo esitutkintavaiheessa. Syyteharkinnassa syyttäjä arvioi erikseen jokaisen rikoksesta epäillyn kohdalta onko rikosta tapahtunut ja onko sen todistamiseen riittävää näyttöä. Harkinta johtaa joko syytteeseen, päätökseen syyttämättä jättämisestä tai sakkoon selvästä rikkomuksesta. (vksv.fi 2016, viitattu 19.10.2017.)

Syytekynnyksen ylittyminen ei edellytä täyttä näyttöä rikoksesta. Niin sanotun syytepakon nojalla syyttäjän on nostettava syyte lain mukaisen rangaistavuuden lisäksi myös niissä tapauksissa, kun syyteoikeus ei ole vanhentunut tai kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Syyttäjän on huolehdittava rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta todennäköisyyskynnyksen ylittymisen perusteella, jos kyse on virallisen syytteen alaisesta teosta tai jos asianomistaja on tehnyt syyttämispyyntönsä syyttäjälle asianomistajarikoksesta. (ROL 1:6.) Syyttämisvelvollisuudesta on kuitenkin poikkeuksia, joista säädetään rikosasioiden oikeudenkäyntilaissa (ROL 1:7; 8 §:t).

Rikosasioiden oikeudenkäyntilain mukaan syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta silloin, jos epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevän rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä sekä silloin jos epäillyn rikoksen tekijä ei ole ollut tekohetkellä kahdeksaatoista vuotta ja jos rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja jos rikoksen katsotaan johtuneen pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta normeja kohtaan. (ROL 1:7 §.)

Rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias, on syyttäjän ratkaistava kiireellisesti, aikooko hän nostaa rikoksesta syytettä vai ei. Syyttäjän päätettyä nostaa syyte, tulee hänen tehdä se ilman viivytyksiä kolmenkymmenen vuorokauden kuluessa. (ETL 43§.)

Syyttäjän rooli nuorisorangaistusprosessin alkuun saattamisessa on merkittävä. Syyttäjän on pyydettävä 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun nuoren tekemä rikos on tullut ilmi, pyydettävä seuraamusselvityksen laatimista Rikosseuraamuslaitokselta (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 5 §). Jos Rikosseuraamuslaitos suosittelee nuorisorangaistusta nuorelle, tulee syyttäjän pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan toimeenpanosuunnitelma rangaistusajalle.

Seuraamusselvityksen laatiminen ei koske pelkästään nuorisorikosta, vaan kaikkia nuorten henkilöiden tekemiä rikoksia. Rikosseuraamuslaitos arvioi laatimansa seuraamusselvityksen perusteella nuorisorangaistukseen tuomitsemisen tarkoituksenmukaisuuden. (Rikosseuraamuslaitos 2016, viitattu 8.10.2017.) Rikosseuraamuslaitoksen suositellessa nuorisorangaistusta, vie syyttäjä rangaistusvaatimuksen tuomioistuimelle.

6 NUORISORANGAISTUKSEN KÄYTTÖ

Nuorisorangaistuksen kokeiluvaiheen aikana, eli vuosina 1997-2004 nuorisorangaistus tuomittiin noin 40 nuorelle rikoksentehtäjälle vuodessa. Suurimmillaan tuomittujen määrä oli vuonna 2000, jolloin tuomittuja oli 100. Kokeilun jälkeen, vuosina 2005-2013 tuomioiden vuotuinen keskiarvo oli 20 vuodessa. Kuten alla olevasta taulukosta nähdään, vuonna 2016 nuorisorangaistukseen tuomittiin ainoastaan 6 nuorta koko Suomessa. Tämän varta vasten nuorille rikoksentehtäjille suunnatun seuraamuksen käyttö onkin jäänyt paljon vähäisemmäksi, kuin mitä lakia säädettäessä tavoiteltiin. (Niemi 2016,122; Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016, viitattu 21.9.2017.)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Täytäntöön pantaviksi tulleet nuorisorangaistukset	23	16	10	18	15	10	6	10	8	6
Loppuun suoritetut nuorisorangaistukset	26	14	11	12	12	11	3	5	6	5
Alioikeuden päätöksellä muunnettu takaisin vankeudeksi	2	3	3	1	2	2	2	1	1	0
Nuorisorangaistusta suorittavia keskimäärin päivässä	18	12	10	12	14	10	7	10	9	9

KUVIO 1. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano vuosina 2007-2016

Nuorisorangaistuksella on määrällisesti marginaalinen paikka nuorten rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Sen kanssa samalle ankaruustasolle sijoittuva ehdollinen vankeusrangaistus on ensisijainen rangaistuslaji nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Koska nuorisorangaistus on tarkoitettu tilanteisiin, joissa ehdollinen vankeusrangaistus valvonnalla tehostettuna ei ole riittävän intensiivinen seuraamus nuorelle, joka on rikoskierteessä ja sosiaalisissa ongelmassa, tulee tilanne olemaan jatkossa todennäköisesti sama. (Marttunen 2006, 302.)

Yhdeksi nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syyksi on nimetty se, ettei rikosseuraamuslaitos suosita nuorisorangaistuksen käyttöä kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunnoista. Tuomioistuimet ovat myöskin yleensä tuominneet nuoria

nuorisorangaistuksen sijasta oheissakkoon tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen. (Niemi 2016, 122.)

Rikosseuraamuslaitoksen oma käsitys edellä esitettyyn vähäisen käytön syyhyn on, että nuorisorangaistusta suositellaan aina sellaiselle nuorelle, jolle seuraamus olisi tarkoituksenmukainen. Lausuntopyyntö tulee kuitenkin usein Rikosseuraamuslaitokselle liian myöhään, jolloin nuoren rikoskierre on liian vakava siihen nähden, että nuorisorangaistusta pystyttäisiin suosittamaan sen riittämättömyyden vuoksi. (Lind & Vogt-Airaksinen 2015, viitattu 21.9.2017.)

Lind ja Vogt-Airaksinen (2015, viitattu 21.9.2017) kertovat, että nuorisorangaistuksen lastensuojelumaiset piirteet voivat aiheuttaa hämmennystä oikeuslaitoksessa. Suureksi epäkohdaksi he kertovat tuomitsemisjärjestyksen: ensin tuomitaan ehdollinen tuomio ja vasta sitten, jos se ei tehoa, siirrytään intensiivisempään nuorisorangaistukseen. Tämä johtune siitä, että nuorisorangaistus yleisesti mielletään ankarammaksi rangaistukseksi, kuin ehdollinen vankeus valvonnalla tehostettuna.

Lapin yliopistossa (Heikkilä, 2012) tehdyssä Pro gradu –tutkielmassa suoritettiin kysely Suomen käräjäoikeuksissa työskenteleville tuomareille nuorisorangaistuksen vähäisestä käytöstä. Tutkimuksessa tuli esiin, ettei tuomioistuimelle tule esityksiä rangaistuksen tuomitsemisesta. Jos siis nuorisorangaistuksen vaatimaa toimeenpanosuunnitelmaa ei ole laadittu siinä vaiheessa, kun asia tulee syyttäjältä tuomioistuimeen ja suunnitelman laatiminenkin tulee esille vasta oikeudenkäynnin jo alettua, on asian lykkäämiskynnys korkea, sillä sen myötä asian käsittelyaika luonnollisesti pitkittyy ja tuomarin työmäärä taas lisääntyy.

Pääkaupunkiseudun kärjätuomareiden mielestä nuorisorangaistuksen vähäinen käyttö johtuu siitä, että vastaajia on haastavaa tavoittaa toimeenpanosuunnitelman laatimista varten. Tämä tekee rangaistuksen tuomitsemisesta mahdotonta, sillä nuorisorangaistusta ei voida tuomita ilman toimeenpanosuunnitelmaa. Yhdeksi syyksi nähtiin myös se, ettei nuorisorangaistus yksinkertaisesti sovi kaikille nuorille sen vaativan sitovuuden vuoksi. Täten nuorisorangaistuksen kohderyhmän koettiin olevan pieni. (Heikkilä 2012, 69.)

Etelä-Pohjanmaan alueella tuomarit näkivät nuorisorangaistuksen käytön vähäisen käytön syyksi nuorten tekemien rikosten laatu. Ne ovat yleensä kulkuneuvon kuljettamisia oikeudetta,

rattijuopumuksia ja pahoinpitelyjä, joiden kohdalla rangaistukset ovat sakkorangaistuksia. Kyseisellä alueella on myös käytössä nopean puuttumisen periaate, joka tarkoittaa poliisilaitoksen sosiaalityöntekijän läsnäoloa nuoren asian käsittelyssä jo esitutkintavaiheessa sekä oikeudenkäynnissä. Usein myös nuoren vanhemmat tai ainakin toinen heistä on läsnä oikeudenkäynnissä sosiaalityöntekijän lisäksi. Näiden tukitoimien katsotaan estävän nuoren rikoskierteen alkamisen. (Heikkilä 2012, 68.)

Heikkilän (2012, 68-69) teettämästä kyselystä kävi myös ilmi, ettei ensikertalaiselle avata mielellään rikosrekisteriä, jos rangaistuksen osalta on mahdollista venyä sakkoon. Kyselyn mukaan nuorten, alle 18-vuotiaiden kohdalla suurin osa rikoksista on sovitettavissa juurikin sakoilla tai ehdollisella vankeusrangaistuksella.

Rikosseuraamuslaitos taas näkee nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syyksi syyttäjältä tulevien pyyntöjen alhaisen määrän. Nuorisorangaistuksen alhaisiin määriin vaikuttaa myös se tosiasia, että nuorille, joille seuraamusta on suositeltu, tuomitaan lopulta kuitenkin esimerkiksi sakkoa tai vankeutta. (Lindt & Vogt-Airaksinen 2015, viitattu 21.9.2017.)

7 NUORISORANGAISTUKSEN KÄYTTÖ SYYTTÄJÄN NÄKÖKULMASTA

Haastattelu toteutettiin kolmelle Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevälle syyttäjälle. Olin jo etukäteen kysynyt syyttäjänviraston apulaispäälliköltä henkilöiden nimiä, jotka olisivat olleet mahdollisimman paljon tekemisissä nuorten tekemien rikosten kanssa. Koko työn hankalimmaksi osaksi osoittautui haastateltavien saaminen sekä aikataulujen yhteensovittaminen. Haastateltavien henkilöiden määrä jäikin yhdellä tavoitteesta, joka oli neljä haastateltavaa.

Haastattelun ensimmäinen kysymys koski nuorisorangaistuksen tunnettavuutta syyttäjien keskuudessa. Kaikkien haastateltavien mielestä nuorisorangaistus kyllä tunnetaan syyttäjien keskuudessa ja kaikki tietävät sen olemassaolon, mutta sen vähäisen käytön vuoksi sen tuntemus heikkenee yhä enenevässä määrin. Vastauksissa tuli myös ilmi, että vaikka rangaistusta ja sen sisältöä ei muistaisi tai tietäisi niin hyvin, niin syyttäjä kuitenkin huomaa, missä kohdassa nuorisorangaistusta voisi tuomita ja tämän myötä palauttaa muistiin tarkemmat tiedot rangaistuksesta. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.) Yhdessä vastauksessa tuli kuitenkin esille se, että nykyään nuorisorangaistus voi olla jo niin unohdettu, että sitä ei välttämättä enää muisteta siinä kohdassa syyteharkintaa, kun se pitäisi muistaa (syyttäjä C, haastattelu 20.10.2017). Erään haastateltavan mukaan syyttäjät tietävät nuorisorangaistuksen olemassa olon parhaiten verrattuna tuomioistuimeen tai avustajiin (syyttäjä A, haastattelu 31.10.2017).

Kysyttäessä millaisena syyttäjä näkee nuorisorangaistuksen roolin rangaistusjärjestelmässä, todettiin se marginaaliseksi. Syyttäjien mukaan rangaistuksen käyttöala on todella suppea, jonka myötä nuorisorangaistuksen rooli rangaistusjärjestelmässä nähtiin todella pienenä tai jopa olemattomana ja turhana. Rangaistuksen ajatusta, tarkoitusta ja tavoitetta kuvattiin hyväksi, mutta käytännössä ne tapaukset, joissa nuorisorangaistusta voitaisiin tuomita, jäävät todella vähäisiksi. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.)

Syyttäjät näkivät oman roolinsa nuorisorangaistusprosessissa keskeisenä ja tärkeänä, avainroolina. Jos syyttäjätkään eivät laita nuorisorangaistusta ehdolle tuomioistuimelle, ei heidän mukaansa sitä kukaan muukaan enää tee. Koska syyttäjän tehtävänä on hankkia nuoren seuraamuselvitys, tulisi syyttäjän olla ensimmäinen taho, joka nuorisorangaistusta syyteharkinnassaan ehdottaa. Jos syyttäjällä on jäänyt nuorisorangaistusprosessin mahdollisuus huomioimatta, on tuomioistuimella korkea kynnys siinä vaiheessa tuoda nuorisorangaistus esille.

Nuorisorangaistusprosessia kuvattiin syyttäjävetoiseksi. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 30.10.2017.)

Rangaistuksen vähäisen käytön yhdeksi syyksi nähtiin nuorten tekemien rikosten laatu; rikokset ovat pääosin niin lieviä, että niistä voidaan tuomita sakkoa. Nuorten jutut eivät välttämättä päädy syyttäjän työpöytää pidemmälle, sillä syyttäjät tekevät paljon syyttämättäjäättämispäätöksiä ja jopa esitutinnan rajoittamisia. Laissa määrätty nuorisorangaistuksen ikäraja koettiin myös liian matalaksi. Alle 18-vuotiaat nuoret tekevät hyvin vähän niin vakavia rikoksia, joista voitaisiin nuorisorangaistus tuomita. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.)

Nuorisorangaistuksen paikan rangaistushierarkiassa nähtiin vaikuttavan sen soveltamisen vähäisyyteen. Laissa nuorisorangaistus on tarkoitettu ehdollisen rangaistuksen rinnalle, kun taas käytännössä nuorisorangaistuksen paikka on vakiintunut ehdollisen ja ehdottoman vankeuden väliin. Nuorelle voidaan antaa montakin ehdollista tuomiota, ennen kuin nuorisorangaistusta mietitään käytettäväksi. Koska nuorisorangaistus on suunnattu alle 18-vuotiaille, ei esimerkiksi 15-vuotiaana ensimmäisen ehdollisen saaneella nuorella rikosentekijällä ole montaa vuotta aikaa saada uusia ehdollisia, kunnes hän täyttää 18 –vuotta, jolloin nuorisorangaistus ei tule enää kyseeseen. (syyttäjä C, haastattelu 20.10.2017.) Rangaistuksen käytännössä vakiintunut paikka ehdottoman vankeuden alapuolella on niin korkealla rangaistushierarkiassa, jolloin harvalla nuorella on niin rankkaa rikoshistoriaa (syyttäjät A ja B, haastattelut 31.10.2017).

Kysyttäessä asioita, jotka vaikuttaisivat siihen, että nuorisorangaistusta käytettäisiin enemmän, esille tuli muutokset lakiin. Nuorisorangaistuksen ikärajaa tulisi nostaa 20 –vuotiaisiin. Tällä tavoin rangaistusmuodolle saataisiin enemmän käyttöalaa. Syyttäjälle tulevien rikosten perinteinen tekijä on noin 20 vuotias nuori, joka tekee paljon eri rikoksia. Toisen esille tulleen muutosehdotuksen mukaan nuorisorangaistuksesta tulisi tehdä ensisijainen rangaistus nuorille, ehdollisen vankeusrangaistuksen sijasta. Eli nuorisorangaistus tulisi tuomita heti nuorten tekemissä rikoksissa, joissa sakkorangaistus ei ole riittävä, eikä vasta muutamien ehdollisten vankeusrangaistusten jälkeen. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.)

Haastateltavien mukaan nuorisorangaistuksen tulevaisuus ei näytä hyvältä. Jos lakia ei muuteta, nuorisorangaistuksen käyttö ajautuu entistä enemmän marginaaliin, jolloin se jää rangaistusjärjestelmään pölyttymään. Ilman lakimuutoksia nuorisorangaistuksesta ennustettiin tulevan lainsäädännössä oleva kuriositeetti: lakia opiskelevat lukevat nuorisorangaistuksesta,

mutta vanhemmat lainkäyttäjät sanovat sen olevan siellä ikään kuin koristeena. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.)

Vuonna 2015 tulleen lainsäädäntömuutoksen, koskien nuorisorangaistuksen tuomitsemista, toivottiin parantavan tulevaisuuden näkymiä. Muutoksen mukaan nuorisorangaistus tulisi tuomita aina kun edellytykset täyttyvät, joten rangaistus ei enää ole harkinnanvarainen. Tämä muutos ei kuitenkaan poista sitä ikään kuin ongelmaa, että tapauksia, joihin nuorisorangaistusta voitaisiin ylipäättänsä soveltaa, on todella vähän. (syyttäjä B, haastattelu 31.10.2017.)

Nuorisorangaistusta kuvattiin tällä hetkellä, nykyisillä ehdoilla turhaksi rangaistusmuodoksi. Syy on yksinkertainen: rangaistuksen tarkoitus ei toteudu. (syyttäjät A, B ja C, haastattelut 20. & 31.10.2017.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä kolmelle Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevälle syyttäjälle toteutetuista haastatteluista voisi todeta, ettei nuorisorangaistus ole nykyisellään toimiva rangaistusmuoto. Nuorisorangaistuksen ajatus ja tavoite ovat hyvät, mutta ne eivät kohtaa käytännössä nuorisorangaistuksen kohderyhmän kanssa. Alle 18 –vuotiaita, jotka tekevät niin vakavia rikoksia, joita ei sakolla voi sovittaa, on hyvin vähän. Alaikäinen nuori, joka tekee monia rikoksia, saa usein monia ehdollisia rangaistuksia ennen kuin nuorisorangaistusta ryhdytään miettimään.

Jotta nuorisorangaistuksesta saataisiin toimiva ja sen käyttöä lisättyä, tulisi lakiin tehdä muutoksia. Ensiksi ikärajaa pitäisi nostaa 20 –vuotiaisiin ja toiseksi nuorisorangaistus tulisi asettaa ensisijaiseksi rangaistukseksi tälle ikäluokalle. Ikärajaa nostamalla rangaistuksen käyttöala saataisiin paljon laajemmaksi, jolloin henkilöitä, joille nuorisorangaistus voitaisiin tuomita, olisi selvästi enemmän. Nuorten, 15-17 –vuotiaiden tekemien rikosten ollessa pääsääntöisesti hyvin lieviä, syyttäjä tekee paljon myös syyttämättäjättämispäätöksiä ja jopa esitutkinnan rajoittamisia. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen, yleensä kyseisen ikäluokan nuori selviää sakolla tekemästään rikoksesta.

Syyttäjän niin sanottu vakioasiakas on noin 20 –vuotias mies, joka tekee paljon kaikenlaisia rikoksia. Tällaiselle vielä nuoreksi henkilöksi laskettavalle nuorisorangaistus voisi olla juurikin se oikea rangaistus muoto, sillä se on riittävän intensiivinen, jotta nuori itse mieltää sen rangaistukseksi.

Toinen keino lisätä seuraamuksen käyttöä olisi muuttaa lakia niin, että nuorisorangaistus tulisi ensisijaiseksi rangaistukseksi 15-20 –vuotiaille. Nykyään käytännössä vakiintunut tapa on tuomita nuori tekemistään rikoksista ensin muutamiin ehdollisiin vankeusrangaistuksiin ennen nuorisorangaistusta. Tässä vaiheessa nuorisorangaistus jää ikään kuin taka-alalle, kärjistetysti sanoen varatoimenpiteeksi. Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on katkaista nuoren rikoskierre niin pian kuin mahdollista, mutta ehdollisia ensin tuomitsemalla tämä tavoite ei toteudu.

Ehdollinen vankeusrangaistus valvonnallakaan tehostettuna ei ole niin intensiivinen, kuin nuorisorangaistus on. Nuori tai ylipäätänsä yhteiskuntaan ei miellä ehdollista kovinkaan rankaksi rangaistukseksi. Nuoren ei tarvitse tehdä konkreettisesti juuri mitään ehdollista

vankeusrangaistusta kärsiessään. Nuorisorangaistukseen tuomittaessa nuoren tulisi käydä tapaamisissa, suorittaa erilaisia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä sekä tutustua työelämään. Tämä rangaistus vaatisi nuorelta paljon enemmän, jolloin ajatus siitä, että rikoksesta seuraa rangaistus vahvistuisi ja saisi nuoren palaamaan takaisin elämään ilman rikoksia.

Nykyisellään nuorisorangaistuksella ei haastateltavien mukaan ole tulevaisuutta. Syyttäjät ja muut lainkäyttäjät kyllä tuntevat nuorisorangaistuksen ja tietävät kenelle ja missä vaiheessa se on tarkoitettu, mutta tapauksia, joissa sitä voisi käyttää on yksinkertaisesti vähän. Jos lakiin ei tule muutoksia, ei mahdollisuudet tuomita nuorisorangaistusta nouse. Seuraamus jää ikään kuin pölyttymään rangaistusjärjestelmään jopa turhana rangaistusvaihtoehtona.

Johtopäätöksenä voisi todeta myös sen, että nuorisorangaistusprosessi on syyttäjälähtöinen. Syyttäjä on se henkilö, joka tilaa nuoren seuraamusselvityksen sekä ottaa syyteharkinnassaan huomioon nuorisorangaistuksen mahdollisuuden. Nuorisorangaistuksen vieminen tuomioistuimeen on syyttäjän vastuulla: poliisille asia ei kuulu ja harvemmin asian käsittelyvaiheessa tuomaritkaan enää ottavat nuorisorangaistusta esille ja lykkäävät asian käsittelyä.

Nuorisorangaistuksen vähäistä käyttöä ei siltikään voi laittaa syyttäjän vastuulle. Suurin osa Suomessa asuvista 15-17 -vuotiaista eivät juurikaan tee niin vakavia rikoksia, joihin nuorisorangaistusta voisi käyttää, joten seuraamuksen tarkoitus ja kohderyhmä eivät kohtaa käytännössä. Rangaistuksen käyttö ei myöskään johdu siitä, etteikö syyttäjät tietäisi tai tuntisi nuorisorangaistusta. Vastausten mukaan kaikki syyttäjät ovat tietoisia rangaistusmuodon olemassaolosta yhtä hyvin, kuin muidenkin rangaistusten, sekä siitä, kenelle se tulisi tuomita.

Nuorisorangaistusta säädettäessä lainsäätäjän tarkoitus ja ajatus kyseisestä rangaistuksesta ovat olleet hyvät, mutta käytännössä ne eivät toteudu. Alunperinkin nuorten erityisasemaa ajatellen suunniteltu rangaistusmuoto on nyt käytännössä tyhjänpanttina, kun se ei edes sovellu sille suunnitellulle ikäryhmälle. Tilanne on tällä hetkellä lähes sama, kuin ennen nuorisorangaistuksen voimaantuloa: nuorille ei käytännössä ole sopivaa, omaa seuraamusta.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia nuorisorangaistuksen vähäistä käyttöä sekä siihen vaikuttavia syitä ja tekijöitä syyttäjän näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutettiin lainopillista ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua, joka toteutettiin kolmelle Oulun syyttäjänvirastossa työskentelevälle syyttäjälle. Työn lähteinä toimivat nuorisorangaistuksen kannalta keskeisimmät lait sekä niiden esityöt.

Opinnäytetyön viitekehyksessä käytiin läpi nuoren asemaa oikeusjärjestelmässä, nuorisorangaistusta ja sen kehittymistä osaksi oikeusjärjestelmää, nuorten tekemiä rikoksia sekä heidän yleisiä seuraamuksia. Lopuksi tarkasteltiin nuorisorangaistuksen käyttöä nykyään ja tähän saakka tietoon saatuja syitä sen vähäiselle käytölle.

Työn empiirisessä osassa oli tarkoitus selvittää syyttäjien näkökulmia nuorisorangaistuksen vähäiseen käyttöön, sen syihin sekä siihen, millaisena he näkevät nuorisorangaistuksen roolin rangaistusjärjestelmässä. Haastattelun tarkoituksena oli lisäksi selvittää rangaistuksen tunnettavuutta syyttäjien keskuudessa, millaisena syyttäjät näkevät nuorisorangaistuksen tulevaisuuden sekä miten nuorisorangaistuksen käyttöä voitaisiin lisätä.

Tutkimuksen tekeminen aloitettiin heinäkuussa 2017 ja haastattelut Oulun syyttäjänviraston syyttäjille toteutettiin lokakuussa 2017. Haastatteluja saatiin toteutettua kolmelle syyttäjälle, kun tavoitteena oli 3-4 haastattelua.

Vaikka olisin saanut työhöni neljännen haastateltavan, en usko, että se olisi muuttanut tutkimustuloksia millään tavalla. Kaikki kolme haastateltua syyttäjää olivat samaa mieltä rangaistuksen käyttöön liittyvistä ongelmista, sen tulevaisuudesta sekä siitä, mitä muutoksia nuorisorangaistus vaatisi, jotta sitä voitaisiin käyttää enemmän.

Aiheen opinnäytetyöhöni sain suorittaessani ammattiharjoittelua Oulun syyttäjänvirastossa, joka ryhtyi työni toimeksiantajaksi. Sain tietooni ennen haastatteluja sellaisten syyttäjien nimiä, jotka olisivat olleet mahdollisimman paljon tekemisissä nuorten tekemien rikosten kanssa.

Valinta haastatella vain Oulun syyttäjänvirastossa työskenteleviä syyttäjiä johtui siitä, että virasto toimii työni toimeksiantajana. Myös käytettävissä olevan ajan ja resurssien vuoksi haluttiin haastattelu toteuttaa mahdollisimman tehokkaasti, ilman matkustelua muille paikkakunnille.

Haastattelukysymykset olivat avoimia, koska kyseessä oli laadullinen tutkimus. Kysymykset muotoiltiin niin, että niihin saataisiin kyllä/ei vastauksia laajempia, mahdollisimman monipuolisia vastauksia. Aineistonkeruu haluttiin toteuttaa kasvotusten haastatteluna, koska tällä tavoin oli mahdollista saada mahdollisimman laajoja vastauksia sekä kysyä tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä.

Haastatteluja litteroidessani huomasin, kuinka haastattelujen tekeminen kasvotusten oli parempi vaihtoehto, kuin esimerkiksi kysely. Haastattelun aikana pystyin tekemään tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä, jolloin sain mahdollisimman laajoja vastauksia. Tämä on tärkeää tutkimustuloksien kannalta, jolloin vajaat vastaukset eivät välttämättä auttaisi tutkimuskysymyksiä selvittämisessä.

Koska haastattelemiä syyttäjät olivat kaikki samaa mieltä nuorisorangaistuksesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä, näkisin, että tutkimukseni tulokset ovat yleistettävissä. Myös nuorisorangaistukseen viime vuosina tuomittujen lukumäärät puhuvat sen puolesta, että rangaistuksessa itsessään on ongelmia, ei syyttäjien tai kenenkään muunkaan tahon halukkuudessa. Uskon vahvasti, että syyttäjät laittaisivat nuorisorangaistuksen ehdolle, aina kun se olisi mahdollista.

Nuorisorangaistuksen käyttöön perehtyminen oli lähdemateriaalin puolesta haastavaa, koska siitä ei juurikaan kirjallisuutta ole. Nuorisorangaistukseen yleisesti liittyvää kirjallisuutta oli saatavilla, mutta iso osa niistä oli kirjoitettu monia vuosia, jopa kymmenen vuotta sitten. Uuden materiaalin löytäminen oli hieman haastavaa. Toisaalta, nuorisorangaistuksen faktat ovat pysyneet samana voimaantulosta lähtien, joten samat tiedot löytyvät niin vanhemmista, kuin uusista lähteistä. Suurimpana lähteenä toimi kuitenkin lainsäädäntö, josta löytyi paljon tietoa työhöni liittyen.

Kirjoitusprosessi on ollut opettavainen ja mielenkiintoinen. Olen oppinut aiheesta paljon ja prosessi on lisännyt mielenkiintoani oikeudelliseen alaan entuudestaan. Kesän 2017 aikana työskennellessäni samaan aikaan työ eteni hyvin hitaasti, mutta pysyin silti aikataulussa saadessani työn valmiiksi marraskuussa 2017. Koska aihe oli itseänikin kiinnostava, pysyi motivaatio työn tekemiseen paremmin yllä koko prosessin ajan.

Mielestäni nuorisorangaistus olisi tärkeää saada toimivaksi rangaistusmuodoksi. Nuorisorangaistuksen ollessa myös kasvatuksellinen keino tapaamisineen ja tehtävineen, se voi olla myös viimeinen hetki ja mahdollisuus puuttua sekä vaikuttaa nuoren rikolliseen elämään. Rangaistus voisi kasvatuksellisin metodein ehkäistä nuorta tekemästä rikoksia. Kuten haastatellut syyttäjät totesivat, nuorisorangaistuksen ajatus, tarkoitus ja tavoite ovat hyvät, olisi yhteiskunnankin ja etenkin nuoren kannalta hyvä saada nuorisorangaistusta tuomittua enemmän, jos se vain on mahdollista.

Päällimmäisenä työstä jäi mieleen se, kuinka lainsäätäjä ei ole huomannut nuorisorangaistuksen tilannetta puuttuakseen siihen. Rangaistukseen tuomittujen määrä on vuosi vuodelta laskenut, viime vuosina rajummin. Nuorisorangaistus roikkuu tällä hetkellä ikään kuin turhana seuraamuksena rangaistusjärjestelmässä. Itselleni tulee tunne, että laki nuorisorangaistuksesta on säädetty, mutta sen jälkeen se ei ole saanut huomiota ja täten sen toimivuuteen käytännössä ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota.

Tutkimusta tehdessäni mieleeni tuli ajatus, voisivatko syyttäjät viedä esiin tulleita muutosehdotuksia eteenpäin? Nykyisin ehdoin ja lakipykälän nuorisorangaistusta ei todennäköisesti saada tulevaisuudessakaan tuomittua yhtään useammin, kuin tälläkään hetkellä. Syyttäjät voisivat olla aloitteellisia edistääkseen lakimuutoksia, jotka mahdollistaisivat nuorisorangaistuksen tuomitsemisen 15-20 –vuotiaille sekä tekisivät nuorisorangaistuksesta ensisijaisen rangaistusmuodon kyseiselle ikäryhmälle. Syyttäjien ollessa nuorisorangaistusprosessin pääsääntöisesti alkuun saattaja, olisi heidän hyvä viedä nuorisorangaistuksen ongelmakohtia eteenpäin, jolloin muutoksiakin voisi tapahtua.

Kirjoitusprosessin aikana mieleeni tuli myös yksi jatkotutkimusaihe. Nuorisorangaistukseen sen voimassaoloaikana tuomittuja nuoria voisi haastatella siitä, millaisena he kokivat rangaistuksen, jos se vain on mahdollista. Kokivatko he tapaamiset ja sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät tarpeellisiksi? Auttoiko työhön ja työelämään tutustumiset heitä motivoitumaan? Ja ennen kaikkea, auttoiko nuorisorangaistus heitä jättämään rikollisen elämän ja tulemaan niin sanotusti yhteiskuntakelpoisiksi?

LÄHTEET

Esitutkintalaki 805/2011.

Frände, D. 2012. Yleinen rikosoikeus. Helsinki.

HE 109/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 102/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 215/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 229/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi.

Heikkilä, E. 2012. Nuorisorangaistus - voimaantulosta nykypäivään. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro Gradu -tutkielma. Viitattu 27.7.2017. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/60116/Heikkilä.Eija.pdf?sequence=1>.

Keisala, H & Marttunen, M. 2007. Nuorisorangaistus II, toimeenpano ja vaikuttavuus, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010.

Laki nuorisorangaistuksesta 1196/2004.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997.

Laki syyttäjälaitoksesta 439/2011.

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015.

Laki yleisistä syyttäjistä 199/1997.

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo.

Lappi-Seppälä, T. 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki.

LaVM 16/1996 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 109/1996 vp laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 5/1999 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 35/1999 vp. laiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 14 §:n muuttamisesta.

LaVM 24/2001 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 210/2001 vp. Laeiksi nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 14 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Lind, H & Vogt-Airaksinen, T. 2015. Keskustelua: Voidaanko nuorisorangaistus elvyttää? Haaste 1/2015. Viitattu 21.9.2017.
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12015/keskusteluavoidaankonuorisorangaistuselvyttaa.html>.

Lumme, T. 2005. Ohjenuora: nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusvirasto, kriminaalihuoltolaitos. Helsinki.

Marttunen, M & Takala, J-P. 2002. Nuorisorangaistus 1997-2001. Uuden rangaistuslain arviointi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Marttunen, M. 2006. Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. Nuorisorikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki, 281-314.

Marttunen, M & Keisala, H. 2007. Nuorisorangaistus I, nuorisoprosessi ja tuomitseminen, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Marttunen, M. 2008. Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236. Helsinki. Viitattu 29.9.2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152443/236_Marttunen_2008.pdf?sequence=2.

Niemi, H. 2016. Seuraamusjärjestelmä 2015, kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 11/2016, Helsinki.

Näsi, M. & Tanskanen, M. 2016. Nuorisorikollisuus. Teoksessa Kivivuori, J. Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki, 201-218.

Oikeus.fi. 2016. Syyttäjälaitos. Syyttäjä. Viitattu 17.10.2017.
<https://oikeus.fi/syyttaja/fi/index/syyttajalaitos.html>.

Rikoslaki 38/1889.

Rikosseuraamuslaitos 2016a. Yhdyskuntaseuraamukset. Nuorisorangaistus. Viitattu 3.10.2017.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/nuorisorangaistus.html>

Rikosseuraamuslaitos 2016b. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2016. Viitattu 28.9.2017.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/OEnaT5BkF/RISE_Tilastoja_2016.pdf.

Salmi, V. 2015. Nuorisorikollisuus. Portti vapauteen. Viitattu 13.7.2017.
<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2457/nuorisorikollisuus>.

Syyttäjä A. Haastattelu 31.10.2017. Tekijän hallussa.

Syyttäjä B. Haastattelu 31.10.2017. Tekijän hallussa.

Syyttäjä C. Haastattelu 20.10.2017. Tekijän hallussa.

Tapani, J & Tolvanen, M, 2016. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Helsinki.

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2016. Julkaisut ja ohjeet. Valtakunnansyyttäjän yleiset ohjeet. Syyteharkinta. Viitattu 19.10.2017.
<http://www.vksv.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/syyteharkinta.html>.

LIITE 1. HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Miten nuorisorangaistus tunnetaan mielestänne syyttäjien keskuudessa?
2. Millaisena näette nuorisorangaistuksen roolin rangaistusjärjestelmässä?
3. Millaisena näet syyttäjän roolin nuorisorangaistusprosessissa?
4. Mistä luulette nuorisorangaistuksen vähäisen käytön johtuvan?
5. Mitkä asiat vaikuttaisivat siihen, että nuorisorangaistusta käytettäisiin enemmän?
6. Millaisena näet nuorisorangaistuksen tulevaisuuden?